

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського
Історико-філологічний факультет
Кафедра всесвітньої історії

ЗАТВЕРДЖУЮ”
Проректор з навчальної роботи
2010р.

Програма навчального курсу

**ШКІЛЬНИЙ КУРС ПРАВОЗНАВСТВА ТА МЕТОДИКА ЙОГО
ВИКЛАДАННЯ**

(за вимогами кредитно-модульної системи)
для студентів історико – філологічного факультету
зі спеціальності
“Педагогіка і методика середньої освіти. Історія»

Одеса – 2010

Шкільний курс правознавства та методика його викладання. Програма навчального курсу. – Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, 2010. – 46 с.

Розробник: Сайгакова Л. О. канд. іст. наук, в. о. доцента кафедри всесвітньої історії

Рецензенти:

1. Кафедра історії України Одеського національного університету ім. І. І. Мечнікова.
2. Яворська Г. Х., доктор педагогічних наук, професор; Одеський інститут внутрішніх справ.
3. Крилов Ю. В., канд. юридичних наук, доцент; Одеська національна академія зв'язку ім. О. С. Попова.

Затверджено Вченою Радою Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського

Протокол № від 2010 р.

ББК 74.58

© ПНПУ, 2010.

**Структура програми навчального курсу
“шкільний курс правознавства та методика його викладання**

ОПИС ПРЕДМЕТА НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ

Предмет: Методика викладання шкільного базового курсу “Основи правознавства”, який читається в закладах середньої ланки в 9 класах.

Курс: Підготовка спеціалістів	Напрям, Спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчального курсу
<p>Кількість кредитів, відповідних ECTS: 3</p> <p>Модулів: 1</p> <p>Змістових модулів: 3</p> <p>Загальна кількість годин: 108 годин</p>	<p align="center">0203 <i>Гуманітарні науки</i></p> <p align="center">7.010100 <i>Історія</i></p> <p align="center"><i>спеціаліст</i></p>	<p align="center">Обов’язковий</p> <p align="center">Рік підготовки: 5 Семестр: 9</p> <p align="center">Лекції : <i>годин</i></p> <p align="center">Семінари: <i>22 години</i></p> <p align="center">Самостійна робота: <i>56 годин</i></p> <p align="center">Вид контролю: <i>екзамен</i></p>

МЕТА : вивчення навчальних програм базового шкільного курсу “Основи правознавства” та оволодіння методикою їх викладання в рамках підготовки майбутнього вчителя до правового виховання учнів.

ПРОГРАМА.

Курс читається виключно на історико-філологічному факультеті студентам 5 курсу історичного відділення денної форми навчання у першому семестрі, розрахований на 78 годин, з яких 30 припадають на лекційний курс, 22 години - на семінарські заняття й 26 годин - на самостійну роботу з певних тем. Заключною формою контролю є іспит. Завдання курсу:

- корегування правових знань, які здобули студенти під час навчання в університеті, відносно вимогам навчальної програми шкільного курсу правознавства;
- подальший розвиток загальнопедагогічних та функціональних навичок та вмінь студентів;
- формування спеціальних навичок та вмінь студентів, зокрема становлення активної правової позиції.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І.

Методика викладання матеріалу навчальної програми
“Основи правознавства” І Усенка та О. Наровлянського.

ТЕМА 1.

Особливості викладання теми «Держава. Право. Суспільство».

Завдання та коротка характеристика курсу. Держава та право як закономірний результат розвитку цивілізації, історичне надбання людства. Роль держави та права як неодмінних атрибутів політичної влади. Поняття та види влади. Призначення державної влади в демократичному суспільстві. Пріоритет загальносуспільних інтересів над класовими і груповими.

Поняття та ознаки держави. Роль держави в реалізації загальносуспільних і класових інтересів. Поняття функції держави. Внутрішні і зовнішні функції держави. Основні форми здійснення функцій держави – законодавча, виконавча, судова.

Класифікація держав за їх формою: форми правління, форми державного устрою, державно – правові (політичні) режими.

Соціальні норми. Право – особливий вид соціальних норм. Взаємозв'язок соціальних норм. Моральна обумовленість права.

Поняття та ознаки права Роль права в реалізації загальносуспільних і класових інтересів Джерела (форма) права. Право як суспільне явище (об'єктивне право) і як конкретне повноваження особи (суб'єктивне право).

Поняття системи права. Поділ права на галузі, правові інститути і правові норми Поняття про законодавство. Відмінність між правом і законом. Нормативно – правові та індивідуально – правові акти Система законодавства. Конституції, закони і підзаконні акти. Систематизація правових актів, їх мета. Кодифікація та інкорпорація.

Поняття, пов'язані з правом (правовідносини, правосвідомість). Структура правовідносин (об'єкт, суб'єкт, юридичний і фактичний зміст). Юридичні факти (дії та події) – підстава виникнення, припинення та зміни правовідносин.

Правомірна поведінка і правопорушення. Поняття, причини і види правопорушень

Цілі, види і підстави юридичної відповідальності. Необхідна оборона та інші обставини, що виключають юридичну відповідальність

Ідея правової держави та внесок українських вчених у її розроблення Поняття і головні ознаки правової держави. Основні напрями формування правової держави в Україні. Пріоритет прав і свобод особи.

Історичний розвиток держави і права. Залежність державно – правових інститутів від рівня соціально – економічного розвитку. Суспільна влада і соціальні норми за первіснообщинного ладу. Держава та право як продукти і

атрибути класового суспільства. Інші погляди на походження держави та права (патріархальна, теологічна, договірна та інші теорії). Найголовніші риси держави і права різних історичних епох (суспільно – економічних формацій). Теорія конвергенції. Перспективи історичного розвитку держави і права. Багатовікові державотворчі традиції українського народу. Хронологічний перелік держав, які існували та території сучасної України. Правові пам'ятки як важливий елемент національної культури. Коротка характеристика історичного значення найважливіших правових пам'яток України IX – XIX ст (звичаєве право, Руська правда, Литовські статuti, магдебургське право, “Березневі статті”, Конституція Пилипа Орлика, “Права, за якими судиться малоросійський народ” тощо). Хронологічний перелік найважливіших правових актів України XX ст.. (Універсали Центральної Ради, Конституційні акти Гетьманату, Директорії і ЗУНР, Конституції Радянської України тощо).

ТЕМА 2.

Методика викладання тем з конституційного права України.

Основи правового статусу людини і громадянина. Громадські (особисті) та політичні права. Єдність і відмінність понять “людина”, “особа”, “ громадянин”. Громадянство та підданство. Іноземці, біпатриди та апатриди. Інститут громадянства в законодавстві України.

Поняття невід’ємних прав людини. Юридичне закріплення прав людини в історії цивілізації. Сучасні міжнародно – правові стандарти в галузі прав людини. Загальна Декларація прав людини. Міжнародні пакти про громадянські, політичні, економічні, соціальні та культурні права. Класифікація конституційних прав. Рівноправність і дискримінація. Єдність прав і обов’язків, неприпустимість зловживання правами і свободами, гарантованість прав і свобод, взаємна відповідальність держави і громадянина. Відповідність конституційного статусу громадян України міжнародним стандартам.

Захищеність особи у правовій державі. Право людини на життя, повагу до її гідності, свободу та особисту недоторканність. Принцип презумпції невинуватості, право на судовий захист. Недоторканість житла. Таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. Свобода пересування та вільний вибір місця проживання. Порядок свободи світогляду і віросповідання. Принцип відокремлення церкви від держави та школи від церкви. Поняття свободи думки і слова. Право на інформацію. Захист державної й комерційної таємниці.

Право на свободу об'єднання в політичні партії та громадські організації. Види об'єднань громадян в Україні. Особливості правового статусу молодіжних та дитячих громадських організацій. Право громадян на проведення зборів, мітингів, походів та демонстрацій і його юридичні гарантії. Право на звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Право громадян брати участь в управлінні державними справами.

Конституційні соціальні, економічні та культурні права. Конституційні обов'язки людини і громадянина в Україні. Призначення конституційних, соціальних, економічних та культурних прав. Конституційне закріплення права на працю та відпочинок. Право на страйк. Конституційне закріплення права на освіту. Обов'язковість отримання повної середньої освіти. Правовий статус навчальних закладів. Форми освіти. Права та обов'язки учнів. Самоуправління в навчальних закладах Конституційне закріплення права на достатній життєвий рівень. Поняття соціального страхування та соціального забезпечення. Види пенсій. Юридичні гарантії конституційного права на охорону здоров'я. Конституційне закріплення права на житло. Конституційний захист сім'ї, материнства та дитинства. Міжнародні стандарти в галузі охорони сім'ї і дитинства. Конвенція про права дитини.

Право власності та його конституційний захист. Рівність суб'єктів права власності. Інтелектуальна власність. Конституційне закріплення права

на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом. Інші соціальні, економічні та культурні права, що передбачені Конституцією України.

обов'язків громадян. Обов'язок неухильно дотримуватися Конституції і законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших осіб. Захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України та загальний військовий обов'язок. Порядок призову на військову службу та її проходження. Відстрочки від призову. Альтернативна служба. Обов'язок шанувати державні символи України. Обов'язок берегти природу, культурну спадщину, відшкодувати завдані їм збитки. Червона книга України. Права та обов'язки природокористувачів. Обов'язок громадян сплачувати податки і збори, встановлені законом. Основні види податків.

Основи конституційного ладу України. Декларація про державний суверенітет України. Акт проголошення незалежності України. Референдум 1 грудня 1991 р. Питання правонаступництва України. Основні етапи конституційного процесу в Україні 1991 – 1996 рр. Конституція України – Основний закон держави.

Поняття конституційного права. Конституційна форма правління, державного строю і політичного режиму України. Принципи участі України в міждержавних об'єднаннях (співдружностях). Державна символіка. Засади територіального устрою України. Система адміністративно – територіального устрою України. Автономна республіка Крим – невід'ємна складова частина України.

Поняття національного суверенітету. Декларація прав національностей України. Закон України “Про національні меншини в Україні”. Законодавство про мови.

Поняття і форми здійснення народного суверенітету. Безпосередня й представницька демократія. Основні положення законодавства про референдуми. Поняття і порядок призначення референдуму. Основи правового статусу народних депутатів. Принципи виборчого права і види

виборчих систем. Основи виборчого права в Україні. Порядок підготовки та проведення виборів.

Органи державної влади України. Основні завдання законодавчої влади. Правовий статус і компетенція Верховної Ради України. Структурні органи, посадові особи та апарат ВР (Голова ВР і його заступники, Комітети, тимчасові спеціальні і тимчасові слідчі комісії, Рахункова палата, Уповноважений ВР з прав людини, інші органи ВР). Регламент ВР. Законодавчий та бюджетний процеси. Право законодавчої ініціативи. Питання, які вирішуються виключно законами України.

Правовий статус Президента України, його компетенція. Порядок і умови обрання та припинення повноважень. Адміністрація Президента України. Рада національної безпеки і оборони України.

Правовий статус і компетенція Кабінету Міністрів України. Склад і порядок формування Кабміну. Повноваження Прем'єр – міністра України. Міністерства та інші центральні органи державної виконавчої влади.

Поняття про самоврядування. Територіальні громади. Органи місцевого самоврядування. Ради та їх виконавчі органи. Міський, селищний, сільський голова. Інші ланки системи місцевого самоврядування. Органи виконавчої влади на місцях. Компетенція місцевих державних адміністрацій.

Завдання судової влади. Основні принципи судоустрою. Конституційний Суд України. Система судів загальної юрисдикції: Верховний Суд України, Вищі спеціалізовані суди, інші судові органи. Основні принципи судочинства в Україні. Порядок розгляду справ у судах.. Вища Рада юстиції. Поняття правоохоронного органу. Система правоохоронних органів в Україні, їх основне призначення. Генеральна прокуратура і її роль в забезпеченні законності. Завдання і компетенція органів внутрішніх справ (міліції). Правовий статус Служби безпеки України. Компетенція органів юстиції, митних, прикордонних, податкових та інших органів та спеціальних служб. Адвокатура та її роль в охороні прав і

законних інтересів громадян та юридичних осіб. Поняття оперативної – розшукової діяльності, дізнання та слідства.

ТЕМА 3.

Методика викладання навчального матеріалу з окремих галузей права.

Найважливіші положення цивільного права. Цивільно – правові відносини. Цивільний кодекс України. Правоздатність і дієздатність. Майнові права неповнолітніх. Поняття юридичної особи. Поняття цивільно – правової угоди і цивільно – правового договору. Умови дійсності цивільно – правових угод. Поняття і зміст договору купівлі – продажу. Договір майнового найму (оренди). Договір позики. Договір дарування. Захист прав споживачів Поняття спадщини. Спадкування за законом і за заповітом. Черги спадкоємців за законом. Право на обов'язкову долю спадщини. Поняття про авторське право. Поняття й особливості цивільно – правової відповідальності. Дольова, солідарна та субсидіарна відповідальність. Відповідальність неповнолітніх і їх батьків. Поняття делікту. Відповідальність без вини. Поняття джерела підвищеної небезпеки. Звільнення від відповідальності. Непереборна сила і казус. Житлове право. Головні принципи забезпечення громадян України житлом. Договір найму житлового приміщення. Ордер на житло. Права і обов'язки власників та наймачів житлового приміщення. Порядок приватизації державного житлового фонду.

Найважливіші положення земельного права. Земельний кодекс України. Право приватної власності на землю. Приватизація землі. Оренда землі. Порядок розв'язання земельних спорів.

Найважливіші положення сімейного права. Законодавство про сім'ю і шлюб і державна політика в цій галузі. Порядок укладання шлюбу і створення сім'ї. Рівність прав і обов'язків подружжя. Взаємні права і обов'язки батьків та дітей. Усиновлення (удочеріння). Опіка і піклування.

Найважливіші положення трудового права. Кодекс законів про працю. Поняття сторони та зміст трудового договору. Колективний договір. Умови і порядок прийняття на роботу. Підстави і порядок припинення трудового договору. Робочий час та час відпочинку. Оплата праці. Правила внутрішнього трудового розпорядку. Трудова дисципліна. Особливості праці молоді і жінок. Розв'язання індивідуальних та колективних трудових спорів (конфліктів). Особливості матеріальної і дисциплінарної відповідальності працівників. Види дисциплінарних стягнень за Кодексом законів про працю. Відповідальність за статутами про дисципліну. Порядок накладання дисциплінарних стягнень. Матеріальна відповідальність працівників за шкоду заподіяну, підприємству, установі або організації. Обмежена і повна матеріальна відповідальність. Матеріальна відповідальність підприємства, установи або організації.

Правове регулювання підприємницької діяльності. Поняття підприємницької діяльності. Основні організаційно – правові форми підприємницької діяльності. Державна реєстрація суб'єктів підприємницької діяльності..

Положення адміністративного права. Поняття адміністративного права. Адміністративно – правові відносини. Поняття і види адміністративного правопорушення. Адміністративні стягнення й інші види адміністративного примусу. Види адміністративних стягнень. Органи, що розглядають справи про адміністративні правопорушення. Найпоширеніші випадки адміністративних правопорушень, які скояються неповнолітніми.

Найважливіші положення кримінального права. Кримінальне право. Межі дії Кримінального кодексу. Поняття і види злочину. Стадії вчинення злочину. Добровільна відмова від доведення злочину до кінця. Співучасть у вчиненні злочину. Цілі і види кримінального покарання. Поняття неосудності. Особливості відповідальності неповнолітніх. Умовне засудження. Відстрочка виконання вироку. Примусові заходи виховного характеру. Амністія і помилування. Державні злочини. Злочини проти

життя, здоров'я і гідності особи. Майнові злочини. Хуліганство, втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність, знищення або пошкодження пам'ятників історії і культури та інші злочини проти громадської безпеки, громадського порядку і народного здоров'я. Найпоширеніші види злочинів, які вчиняють неповнолітні.

3. МІСТОВИЙ МОДУЛЬ П.

Методика викладання матеріалу навчальної програми “ Основи правознавства” І. Котюка.

ТЕМА 4. Методика викладання матеріалу першої частини програми з основ теорії держави та права.

Загальна характеристика системи знань про державно – правові явища. Поняття, завдання і структура курсу “Основи правознавства”. Зв'язок правознавства з іншими навчальними дисциплінами.

Виникнення держави і права. Порівняльна характеристика понять “країна”, “суспільство”, “держава”. Поняття суспільних відносин і особливості їх організації. Поняття і загальна характеристика організуючих засад, що функціонують у суспільстві та їх конкретно – історичний характер. Особливості впорядкування суспільних відносин у додержавний період: суспільна влада, соціальні норми, механізм. Причини виникнення держави і права. Теорії походження держави і права. Форми виникнення держави. Зміни в організації суспільних відносин з появою держави. Соціальне призначення держави. Інші соціальні інститути в системі засобів впорядкування суспільних відносин. Причини і особливості виникнення нових держав у сучасних умовах.

Загальна характеристика держави. Поняття і основні ознаки держави. Проблеми визначення поняття “держава”. Суверенітет держави: поняття, ознаки, гарантії. Функції держави: поняття, види та підстави класифікації. Органи держави. Поняття та ознаки державного органу. Види державних органів та способи їх формування. Апарат держави. Історичні типи держави і права: поняття і загальна характеристика.

Характеристика державної влади. Поняття і види влади. Поняття і основні особливості державної влади. Механізм державної влади та способи її здійснення. Принципи здійснення державної влади та проблема її розподілу. Поняття органів державної влади. Органи законодавчої влади. Органи виконавчої влади. Органи судової влади. Участь інших державних органів у механізмі здійснення державної влади. Правоохоронні органи: поняття, система, функції.

Державний лад. Поняття і загальна характеристика державного ладу. Поняття, види і загальна характеристика форм правління. Монархічні форми правління. Необмежені та обмежені монархії. Особливості парламентарної монархії. Види та особливості республіканських форм правління. Порівняльна характеристика парламентарної, президентської та напівпрезидентських республік. Загальна характеристика політичних режимів: поняття, види, особливості. Ознаки демократичного, авторитарного, тоталітарного, деспотичного та ліберального режимів. Форми територіального устрою держави: поняття, види, особливості. Загальна характеристика унітарної держави. Механізм виникнення і ознаки федеративних держав. Поняття і види державної автономії. Загальна характеристика імперії. Поняття та загальна характеристика конфедеративних союзів.

Особа, суспільство, держава. Загальна характеристика суспільства і суспільних відносин. Поняття суб'єктів суспільних відносин. Загальна характеристика понять “людина”, “індивід”, “особистість”, “особа” і “громадянин”. Конкретно – історичний характер цих понять. Особливості та наслідки взаємовідносин особи і суспільства. Держава як суб'єкт суспільних відносин. Особливості взаємовідносин суспільства і держави. Історичний аспект формування уявлень про їх суть. Особливості взаємовідносин особи і держави. Поняття правового статусу особи, його види і особливості. Поняття громадянства та способи його набуття і припинення. Поняття і особливості правового статусу іноземців, осіб без громадянства та осіб з подвійним

громадянством. Принципи правового статусу особи. Рівність громадян. Загальна характеристика інших суб'єктів суспільних відносин. Види суспільних відносин. Особливості політичних відносин. Поняття і загальна характеристика політичної системи суспільства. Поняття правової держави. Історичний аспект розвитку ідей про правову державу. Основні ознаки правової держави. Проблеми і перспективи побудови правової держави. Поняття і загальна характеристика громадянського суспільства.

Поняття і загальна характеристика права. Соціальні норми: поняття, функції, види, форми про уяву. Підстави класифікації соціальних норм. Поняття і ознаки права. Місце правових норм у системі інших соціальних норм. Порівняльна характеристика права і моралі. Функції права: поняття та підстави класифікації. Джерела права: поняття і варіанти тлумачення. Особливості формально – юридичного тлумачення джерел права. Форми права: поняття і види. Поняття, види і ознаки нормативних актів. Види і загальна характеристика законів та підзаконних актів. Індивідуальні правові акти: поняття і особливості декретів. Поняття законодавчих актів. Принцип верховенства законів. Законодавчий процес: поняття, структура. Систематизація правових актів: поняття, завдання, види і особливості.

Структура правової системи. Поняття системи права. Предмет і методи правового регулювання. Галузі права, правові інститути, правові норми. Система права і система законодавства. Поняття публічного і приватного права. Порівняльна характеристика публічно – правових і приватно – правових відносин та методів їх регулювання. Загальна характеристика галузей права Поняття, ознаки і структура правової норми. Співвідношення правових норм і статей закону. Способи викладу правових норм. Види правових норм. Тлумачення правових норм. Дія правових норм у просторі, часі та за колом осіб. Реалізація правових приписів. Поняття, види і загальна характеристика правових систем. Закономірності формування і розвитку національних правових систем. Поняття, функції і особливості норм

міжнародного права. Особливості взаємодії міжнародного права з національними правовими системами: поняття теорії, принципи.

Правовідносини. Поняття, особливості та види правовідносин. Поняття структури правовідносин, склад правовідносин. Суб'єкти права та суб'єкти правовідносин: поняття, види, особливості. Юридичні особи як суб'єкти правовідносин. Види юридичних осіб. Статут юридичної особи: поняття, зміст, значення. Сторони у правовідносинах. Правосуб'єктність осіб. Загальна характеристика правоздатності та дієздатності осіб. Особливості правосуб'єктності фізичних осіб. Обсяг дієздатності фізичних осіб. Особливості правосуб'єктності юридичних осіб. Зміст правовідносин: поняття, матеріальний і юридичний аспекти. Суб'єктивні права і юридичні обов'язки суб'єктів правовідносин. Об'єкти правовідносин: поняття, види, загальна характеристика. Підстави виникнення, зміни і припинення правовідносин. Види і особливості юридичних фактів. Поняття, види і загальна характеристика правомірних і неправомірних дій. Юридичні стани та юридичні склади. Поняття правостворюючих, правозмінюючих і правоприпинюючих юридичних фактів.

Правопорядок і законність. Поняття дисципліни, правопорядку і законності. Види дисципліни і способи її. Поняття переконання, заохочення і примусу. Способи переконання. Ознаки і види примусу. Правопорядок як складова частина суспільного порядку. Поняття і основні принципи законності. Законність і справедливість. Поняття, види і загальна характеристика гарантій законності. Особливості юридичних гарантій законності. Громадські гарантії законності. Поняття і види свідомості. Поняття і структура правосвідомості. Види правосвідомості та їх загальна характеристика. Поняття правової культури. Засоби формування правосвідомості та правової культури.

Правопорушення. Поняття і загальна характеристика правомірної і неправомірної поведінки. Поняття і загальні ознаки правопорушення. Склад правопорушення: поняття, елементи, значення. Поняття і загальна

характеристика об'єкта правопорушення. Види об'єктів. Загальний, родовий і безпосередній об'єкти. Предмет протиправного посягання. Поняття і загальна характеристика об'єктивної сторони правопорушення, її обов'язкові та факультативні ознаки. Поняття і загальна характеристика суб'єкта правопорушення. Види суб'єктів. Поняття і загальна характеристика осудності і неосудності особи. Історичний аспект формування уявлень про суб'єкта правопорушення. Поняття і загальна характеристика суб'єктивної сторони правопорушення. Форми вини. Загальна характеристика умислу та необережності. Поняття прямого та евентуального умислу. Поняття протиправної самовпевненості та протиправної недбалості. Казус. Види правопорушень: поняття, підстави класифікації і загальна характеристика. Загальна характеристика злочину. Порівняльна характеристика адміністративних та дисциплінарних проступків. Цивільні правопорушення: поняття, особливості складу. Поняття і загальна характеристика міжнародних правопорушень: найтяжчих, серйозних та ординарних. Злочини проти людства: поняття, види. Поняття і загальна характеристика недружніх актів, спірних ситуацій та злочинних вчинків окремих фізичних осіб проти норм міжнародного права.

Юридична відповідальність. Поняття, види та зміст відповідальності. Поняття, зміст і ознаки юридичної відповідальності. Мета, завдання і функції юридичної відповідальності. Умови юридичної відповідальності. Поняття і загальна характеристика фактичної і процесуальної підстав юридичної відповідальності. Обставини, що виключають юридичну відповідальність: поняття, види. Поняття необхідної оборони. Види заходів державного впливу на правопорушників. Поняття, види і загальна характеристика юридичних санкцій. Види юридичної відповідальності: поняття, система, загальна характеристика. Особливості взаємодії різних видів відповідальності. Відшкодування збитків, спричинених правопорушенням. Особливості притягнення до юридичної відповідальності. Поняття і особливості

міжнародно – правової відповідальності. Поняття і загальна характеристика політичних, економічних та військових санкцій.

ТЕМА 5. Методика викладання тем другої частини програми “Основи публічного права України”.

Конституційне право України. Поняття і загальна характеристика конституційного права. Суб’єкти, зміст та об’єкти конституційно – правових відносин. Особливості методів конституційно – правового регулювання. Джерела конституційного права. Особливості норм конституційного права. Загальна характеристика конституції як джерела права. Види конституцій. Історичний аспект формування українського конституціоналізму. Передумови прийняття і загальна характеристика Конституції України.

Україна – суверена держава. Основні етапи розвитку української державності. Особливості формування сучасної української державності. Політико – правове закріплення суверенітету України. правонаступництво України: поняття, зміст, юридичне закріплення. Державний лад України. Україна – демократична, соціальна, правова держава. Особливості форми правління України. Адміністративно – територіальний устрій України. Громадянство України: поняття, принципи, підстави набуття і припинення. Органи, що уповноважені вирішувати питання, пов’язані з громадянством України. Політика України у сфері використання мов. Державна мова в Україні: поняття, юридичне закріплення, порядок переходу. Національна політика України. Національні меншини в Україні: поняття, правовий статус. Поняття і зміст національно – культурної автономії. Міжнародні відносини України. Поняття та види міжнародних договорів, порядок їх укладання і легалізації. Пріоритет норм міжнародного договору. Поняття та порядок денонсації міжнародного договору. Україна у Співдружності Незалежних Держав. Історичний аспект утворення СНД та принципи взаємовідносин її учасників.

Основні права, свободи і обов'язки громадян України. Поняття і загальна характеристика прав, свобод і обов'язків. Міжнародні стандарти у сфері прав людини: поняття, принципи, правові акти, що їх визначають. Принципи правового статусу громадян України. Система та види прав і свобод. Загальна характеристика особистих, політичних, економічних, соціальних та культурних прав і свобод громадян України. Характеристика окремих прав і свобод. Конституційні обов'язки громадян України: поняття, загальна характеристика. Військовий обов'язок громадян України. Альтернативна (невійськова) служба в Україні. Правове становище іноземців в Україні. Правовий статус біженців в Україні. Права і свободи громадян в умовах надзвичайного стану. Гарантії конституційних прав і свобод: поняття, види, загальна характеристика. Механізми захисту прав і свобод. Особливості міжнародно – правових механізмів захисту прав і свобод.

Особливості організації державної влади в Україні. Загальні засади організації державної влади в Україні. Система органів державної влади України: поняття, види, загальна характеристика. Поняття і загальна характеристика механізмів забезпечення народовладдя в Україні. Референдум як спосіб безпосереднього волевиявлення народу України: поняття, види, порядок призначення. Питання, які вирішуються референдумом. Питання, які не можуть вирішуватись шляхом референдуму. Правове значення результатів референдуму. Особливості консультативних опитувань громадян. Поняття і загальна характеристика виборчої системи. Виборче право та його принципи. Види і особливості виборчих систем. Загальна характеристика виборчої системи України. Особливості виборів народних депутатів України, Президента України, голів та депутатів місцевих рад. Верховна Рада України: конституційний склад, організаційна структура, форми діяльності та компетенція. Постійні комітети та тимчасові комісії ВР. Уповноважений ВР з прав людини. Рахункова палата. Регламент ВР. Правовий статус народного депутата України. Депутатський запит та депутатське звернення. Гарантії депутатської діяльності Президент України:

історичний аспект розвитку інституту Президента в Україні, конституційний статус, місце в системі державних органів, компетенція. Імпічмент Президенту. Органи державної виконавчої влади України: види, система Кабінет Міністрів України: конституційний статус, склад, порядок формування, компетенція. Центральні органи виконавчої влади України: поняття, види, система, компетенція. Місцеві органи виконавчої влади України: система, порядок формування, компетенція Місцеве самоврядування в Україні: поняття, територіальна основа, суб'єкти, матеріальна і фінансова основа, компетенція.

Органи судової влади та правоохоронні органи України. Загальна характеристика правосуддя в Україні. Принципи здійснення правосуддя. Система правових органів України: поняття, структура, загальна характеристика. Порядок формування суддівського корпусу. Правовий статус суддів в Україні. Участь громадськості у здійсненні правосуддя. Конституційний Суд України: поняття, склад, порядок формування, повноваження, особливості діяльності. Суб'єкти права на конституційне подання та конституційне звернення. Рішення та висновки Конституційного Суду України. Суди загальної юрисдикції: система, компетенція, спеціалізація. Порядок здійснення правосуддя. Рішення та вирoki суду. Виконавче провадження. Поняття, система і загальна характеристика правоохоронних органів України. Прокуратура України: загальна характеристика, повноваження. Служба безпеки України: загальна характеристика, обов'язки. Міліція в Україні: завдання, функції, підрозділи, форми діяльності. Інші правоохоронні органи України. Адвокатура в Україні: поняття, вимоги до адвоката. Форми і види діяльності, професійні права і обов'язки адвоката. Колізія у позиції адвоката та його підзахисного.

Фінансове право. Поняття і загальна характеристика фінансового права і фінансових правовідносин. Джерела фінансового права . Фінансово – правові норми: їх особливості і види. Суб'єкти фінансового права і фінансових правовідносин. Бюджетна система України: поняття і загальна

характеристика. Система оподаткування в Україні. Платники податків. Об'єкти оподаткування. Види податків і зборів. Права і обов'язки платників податків. Особливості оподаткування фізичних осіб. Декларація про доходи. Особливості оподаткування юридичних осіб. Відповідальність суб'єктів фінансових правовідносин за порушення фінансового законодавства. Банківські відносини в Україні. Поняття та види банків. Банківські операції. Загальна характеристика Національного Банку України.

Адміністративне право. Поняття і загальна характеристика адміністративного права та адміністративних правовідносин. Джерела адміністративного права. Суб'єкти адміністративного права та адміністративних правовідносин. Особливості адміністративної правосуб'єктності. Державна служба в Україні: поняття, принципи. Види та правовий статус державних службовців. Поняття і методи державного управління. Поняття і загальна характеристика адміністративного провадження. Поняття і види адміністративного примусу. Адміністративний проступок: поняття, ознаки. Види адміністративних правопорушень. Поняття, ознаки і підстави адміністративної відповідальності. Провадження у справах про адміністративні правопорушення. Поняття і види адміністративних стягнень.

Екологічне право. Поняття і загальна характеристика екологічного права. Джерела екологічного права. Екологічні права і обов'язки громадян України. Принципи і об'єкти охорони навколишнього природного середовища. Екологічна безпека: поняття, способи забезпечення. Поняття, форми і види екологічної експертизи та значення її результатів. Загальне та спеціальне використання природних ресурсів. Права і обов'язки власників природних ресурсів і природокористувачів. Червона Книга України.

Кримінальне право. Поняття і загальна характеристика кримінального права. Джерела кримінального права. Загальна характеристика Кримінального кодексу України. Принцип дії кримінального закону у просторі, в часі та за колом осіб. Поняття і ознаки злочину. Склад злочину.

Види злочинів. Неосудність: поняття, медичний та юридичний критерії. Стадії скоєння злочину. Закінчений злочин. Поняття матеріальних і формальних складів злочину. Поняття і юридичне значення добровільної відмови від доведення злочину до кінця. Співучасть у злочині і причетність до злочину. Поняття простої і кваліфікованої форми співучасті. Експрес виконавця. Поняття, ознаки і підстави кримінальної відповідальності. Поняття, мета і види кримінальних покарань. Обставини, що пом'якшують та обставини, що обтяжують відповідальність: поняття, перелік, юридичне значення. Поняття кваліфікуючих ознак. Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх. Особливості відповідальності за посягання на окремі об'єкти: державу, особу, власність, громадський порядок, порядок управління тощо. Методика роботи з текстом Конституції та законами України.

ТЕМА 6.

Методика викладання тем третьої частини програми «Основи приватного права України».

Цивільне право України. Поняття і загальна характеристика цивільного права і цивільних правовідносин. Методи цивільно – правового регулювання. Особливості складу цивільних правовідносин. Джерела цивільного права. Загальна характеристика Цивільного кодексу України. Суб'єкти цивільного права та цивільних правовідносин. Особливості цивільної правосуб'єктності фізичних осіб. Обсяг цивільної дієздатності фізичних осіб. Юридичні особи як суб'єкти цивільних правовідносин: поняття, ознаки, види, особливості правосуб'єктності. Представництво. Довіреність. Загальна характеристика права власності: поняття, право володіння, право користування і право розпорядження. Особливості відносин власності за законодавством України: форми, суб'єкти, об'єкти. Загальнонародна власність. Приватна власність. Загальнодержавна та комунальна власність. Право власності на землю. Власність неповнолітніх. Види цивільних прав та способи їх захисту.

Поняття і види позовів. Принципи здійснення судочинства у цивільному процесі. Види судочинства у цивільному процесі. Підвідомчість і порядок розгляду цивільних справ. Третейські суди: поняття, правовий статус, порядок утворення та розгляду спору. Особливості захисту цивільних справ громадськими організаціями та в адміністративному порядку. Порядок захисту майнових і немайнових прав. Особливості захисту честі і гідності особи. Поняття, види і значення строків позовної давності. Представництво у цивільному процесі. Поняття, загальна характеристика і умови дійсності угод. Наслідки недотримання вимог закону при укладанні угод. Поняття і види реституції. Нікчемні і заперечні угоди. Поняття і види цивільних договорів. Поняття і особливості договору купівлі – продажу. Договір позики. Договір майнового найму. Оренда. Договори про надання послуг: поняття, види. Договір доручення. Договір комісії. Поняття, ознаки і загальна характеристика цивільно – правової відповідальності. Поняття і види цивільно – правових санкцій. Підстави цивільно – правової відповідальності. Спеціальні умови цивільно – правової відповідальності. Види цивільно – правової відповідальності. Цивільно – правова відповідальність неповнолітніх. Поняття спадкового права і особливості спадкування за заповітом. Вимоги до заповіту. Обов'язкова частка у спадковому майні. Особливості спадкування за законом. Борги спадкодавця. Порядок придбання спадщини.

Господарське право. Поняття і загальна характеристика господарського права і господарських правовідносин. Джерела господарського права. Поняття та види суб'єктів господарського права і господарських правовідносин. Підприємства в Україні: поняття, види, порядок створення. Статус підприємства. Об'єднання підприємств. Господарські товариства: поняття, види. Підприємництво в Україні: поняття, суб'єкти, обмеження. Поняття, види та функції господарських договорів. Особливості правового регулювання окремих видів господарської діяльності. Поняття і особливості господарсько – правової відповідальності.

Сімейне право України. Поняття і загальна характеристика сімейного права і сімейних правовідносин. Джерела сімейного права. Умови і порядок укладання шлюбу. Шлюбний контракт. Припинення шлюбу. Розірвання шлюбу. Визнання шлюбу недійсним. Поняття, види і загальна характеристика особистих і майнових прав і обов'язків подружжя. Права і обов'язки подружжя з приводу майна. Права і обов'язки подружжя з приводу взаємного утримання (аліментні зобов'язання). Особисті і майнові права та обов'язки батьків і дітей. Особливості прав і обов'язків батьків і дітей з приводу взаємного утримання. Встановлення походження дитини. Позбавлення батьківських прав і відібрання дитини. Усиновлення і удочеріння. Опіка і піклування. Патронат.

Житлове право України. Поняття і загальна характеристика житлового права і житлових правовідносин. Джерела житлового права. Право громадян на житло: зміст і форми реалізації. Договір житлового найму. Порівняльна характеристика договору житлового найму у будинках державного і приватного житлового фонду. Приватизація державного житлового фонду: поняття, об'єкти, порядок.

Трудове право України. Поняття і загальна характеристика трудового права і трудових правовідносин. Особливості складу трудових правовідносин. Джерела трудового права. Загальна характеристика Кодексу законів про працю України. Конституційне право на працю. Особливості права на працю неповнолітніх і механізми його реалізації. Трудовий договір: поняття, зміст, форма. Контракт. Строк трудового договору: поняття, види, юридичне значення. Порядок прийняття на роботу. Випробування працівника. Особливості прийому на роботу неповнолітніх. Поняття і загальна характеристика підстав припинення трудового договору. Порядок розірвання трудового договору з ініціативи працівника. Розірвання трудового договору з ініціативи власника або уповноваженого ним органу: основні та додаткові підстави, порядок Поняття і види робочого часу. Нормальна і скорочена тривалість робочого часу. Поняття неповного

робочого часу та ненормованого робочого дня. Поняття і види часу відпочинку. Відпустки як вид відпочинку Поняття трудової дисципліни і обов'язки працівника. Способи забезпечення трудової дисципліни. Поняття, ознаки, види і особливості дисциплінарної відповідальності. Поняття і види дисциплінарних стягнень та порядок їх накладання і зняття. Відповідальність за прогул. Відповідальність за появу на роботі у стані алкогольного, наркотичного або токсичного сп'яніння. Матеріальна відповідальність працівників: поняття, підстави, види. Порівняльна характеристика матеріальної і цивільно – правової відповідальності Охорона праці жінок. Охорона праці неповнолітніх. Порядок розгляду індивідуальних трудових спорів. Поняття і порядок розгляду колективних трудових спорів.

Земельне право України. Поняття і загальна характеристика земельного права і земельних правовідносин. Джерела земельного права. Види земель в Україні. Форми та суб'єкти права власності на землю. Право державної власності на землю. Право колективної і приватної власності на землю. Способи набуття права власності на землю. Земельні приватизаційні правовідносини. Користування землею: поняття, суб'єкти, види. Оренда землі. Порядок передачі у власність та надання у користування. Припинення і перехід права власності на землю. Правові засади плати за землю. Права і обов'язки власників земельних ділянок і землекористувачів. Селянське (фермерське) господарство. Порядок вирішення земельних спорів.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ III.

Методика викладання матеріалу навчальної програми
«Правознавство» (практичний курс) Пометун О. І. і Ремех Т. О.

ТЕМА 7.

Особливості викладання навчального матеріалу за розділами програми.

Вступ. Мета завдання особливості курсу. Характеристика підручника.

Тема «Правила і закони у суспільстві та твоєму житті». Правила: поняття, причини появи, види, функції. Поняття права. Норми права та галузі права. Правовідносини. Поняття закону. Законодавчий процес. Підзаконні акти.

Правопорушення та юридична відповідальність, їх види. Обставини, що звільняють від юридичної відповідальності. Поняття конституції. Конституція України – основний закон держави. Органи законодавчої, виконавчої та судової влади, їх повноваження.

Тема «Ти – людина, значить маєш права». Права та свободи людини: поняття, види. Основні міжнародні документи з прав людини і прав дитини (Загальна декларація прав людини, Конвенція ООН про права дитини). Органи влади та організації, які покликані захищати права і свободи людини. Поняття громадянства. Статус громадянина, іноземця, особи без громадянства. Підстави набуття й припинення громадянства України. Набуття громадянства дітьми. Конституційні права і свободи людини і громадянина. Обов'язки громадян України. Право на освіту. Поняття демократії. Форми участі громадян у житті держави. Самоврядування. Громадські об'єднання та дитячі організації. Демократія у шкільному житті.

Тема «Ти і цивільно – правові відносини». Право власності: підстави його набуття, форми. Право власності неповнолітніх. Договір: поняття, види, процес укладання. Особисті немайнові і майнові права. Цивільно – правова відповідальність малолітніх та неповнолітніх осіб. Складання позовної заяви. Спадкодавець і спадкоємець. Заповіт: умови його дійсності. Спадкування за законом. Порядок отримання спадщини. Споживачі, продавці, виробники, виконавці. Законодавство України про захист прав споживачів. Складання скарги (претензії) щодо порушених прав споживача. Установи, що захищають права споживача.

Складання шлюбу. Умови складання шлюбу неповнолітньою особою. Особисті немайнові права подружжя. Майнові права подружжя. Обов'язки подружжя. Особисті немайнові права дітей і батьків. Майнові права дітей і батьків. Обов'язки дітей і батьків. Державний захист прав дитини. Опіка. Піклування. Усиновлення.

Тема «Твої права у трудових відносинах». Сутність права на працю. Працівники та роботодавці. Шляхи пошуку роботи. Складання резюме для

працевлаштування. Підприємницька діяльність: поняття, форми. Трудовий договір: поняття, порядок укладання і розірвання. Складання заяв про прийом на роботу та про звільнення з роботи за власним бажанням. Трудова книжка. Заробітна плата. Права неповнолітніх у трудових відносинах. Стан дитячої праці в Україні.

Тема «Твої орієнтири в адміністративному та кримінальному праві».

Відносини, що регулюються адміністративним та кримінальним правом. Адміністративні правопорушення та адміністративні стягнення. Адміністративна відповідальність неповнолітніх. Злочин: ознаки, склад, види. Кримінальна відповідальність. Види покарань. Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх. Причини підліткової злочинності в Україні. Правоохоронні органи в Україні. Основні завдання, права і обов'язки міліції. Права неповнолітніх при затриманні, арешті чи допиті. Основні етапи розгляду кримінальної справи. Учасники кримінального процесу. Права і обов'язки потерпілого і підсудного. Презумпція невинуватості. Судовий розгляд кримінальної справи.

Тема «Твоя подорож у світ юридичних професій». Види юридичних професій. Вищі навчальні заклади юридичного напрямку. Основні повноваження слідчого, прокурора, адвоката, судді, нотаріуса. Процес звернення до правника.

ТЕМА 8. Учебно-методична база викладання курсу «Основи правознавства».

Загальна характеристика підручника “Основи правознавства” під редакцією І. Усенка.

Загальна характеристика підручника “Основи правознавства” під редакцією О. Наровлянського.

Загальна характеристика підручника “Основи правознавства” під редакцією В. Журавського.

Загальна характеристика підручника “Основи правознавства” під редакцією Ю. Лисенкова.

Загальна характеристика підручника “Основи правознавства” під редакцією І. Котюка.

Загальна характеристика підручника «Правознавство (практичний курс)» під редакцією Пометун О. І. та Ремех Т. О.

Загальна характеристика підручника «Правознавство (практичний курс)» під редакцією Суткового В. Л. та Філіпенко Т. М.

Загальна характеристика методичного посібника для вчителів “Основи правознавства” І. Коляди та А. Булди.

Загальна характеристика методичного посібника для вчителів “Основи правоведення” А. Наровлянського.

Загальна характеристика робочого зошиту “Основи правознавства” І. Усенка В., Дубровського та О. Наровлянського.

Загальна характеристика дидактичного матеріалу з правознавства.

СТРУКТУРА ЗАЛІКОВОГО КРЕДИТУ КУРСУ

Тема	Кількість годин, відведених на:			
	Лекції	Семінарські та практичні заняття	Самостійну роботу	Індивідуальну роботу
Змістовий модуль І. Методика викладання матеріалу навчальної програми “Основи правознавства” І Усенка та О. Наровлянського.				
Тема 1. Особливості викладання теми «Держава. Право. Суспільство».	5	6	8	

ТЕМА 2. Методика викладання тем з конституційного права України.	4	4	8	
ТЕМА 3. Методика викладання навчального матеріалу з окремих галузей права.	4	4	10	
Змістовий модуль II. Методика викладання матеріалу навчальної програми “Основи правознавства” І. Котюка.				
ТЕМА 4. Методика викладання матеріалу першої частини програми з основ теорії держави та права.	3		8	
ТЕМА 5. Методика викладання тем другої частини програми “Основи публічного права України”.	3		6	
ТЕМА 6. Методика викладання тем третьої частини програми «Основи приватного права України».	3	4	8	
Змістовий модуль III. Методика викладання матеріалу навчальної програми “Правознавство (практичний курс)” Пометун О.І. і Ремех Т.				

ТЕМА 7. Особливості викладання навчального матеріалу розділами програми.	4		8	
ТЕМА 8. Учбово-методична база викладання курсу «Основи Правознавства»	4	4		
ВСЬОГО ГОДИН	30	22	56	

5. Теми семінарських занять

ТЕМА 1. Держава: соціальні норми, функції, форма (6 годин).

Соціальні норми: поняття. Звичайі та традиції. Релігійні норми. Корпоративні норми. Норми моралі. Норми права.

Зовнішні функції держави: зовнішньополітична, оборонна.

Внутрішні функції держави:

- економічна (прийняття програми розвитку держави на певний період та сприяння розвитку окремих секторів господарства країни);
  - соціальна (проблеми в сфері освіти, охорони здоров'я, культури та соціального захисту населення);
  - екологічна (проблеми країн світу в сфері екології);
  - правоохоронна (проблеми країн світу в сфері права);
  - фінансового контролю (проблеми тіньової економіки).

Форма держави (робота з політичною картою світа): світові монархії, типи республік в Європі, політичні режими в світі, територіальний устрій певних держав.

ТЕМА 2. Джерельна база конституційного права України (4 години).

Закони України: “Про вибори народних депутатів України”, “Про внесення змін до Конституції України”, “Про Регламент Верховної Ради України”, “Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини”, “Про вибори Президента України”, “Про місцеві державні адміністрації”, “Про зміни у структурі центральних органів виконавчої влади”, “Про місцеві державні адміністрації”, “Про Конституційний Суд України”, “Про судоустрій України”, “Про прокуратуру України”, “Про міліцію”, “Про адвокатуру”, “Про нотаріат”.

Указ Президента України “Про систему центральних органів виконавчої влади”.

ТЕМА 3. Джерельна база фінансового, адміністративного, екологічного та кримінального права (4 годин).

Законодавча база фінансового права: Закони України “Про систему оподаткування”, “Про оподаткування прибутку підприємства”, “Про підприємництво”, “ Про підприємства в Україні”, “Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні”, “Про господарчі товариства”, “Про банкрутство”. Бюджетне законодавство.

Законодавча база адміністративного права: Закони України “Про державну службу”, “Про районну, районну у містах Києві та Севастополі державну адміністрацію”. Кодекс України про адміністративні правопорушення.

Законодавча база екологічного права: Закони України “Про охорону навколишнього середовища”, “Про плату за землю”. Земельний Кодекс України (ст. 40). Водний Кодекс України. Кодекс України про адміністративні правопорушення (гл. 7).

Законодавча база кримінального права України: Кримінальний кодекс України, Кримінально – процесуальний кодекс України.

ТЕМА 6. Джерельна база цивільного, сімейного, господарського, житлового, трудового та земельного права (4 годин).

Законодавча база цивільного права: Закони України «Про власність», «Про оренду державного майна», «Про приватизацію державного майна». Цивільний кодекс України.

Законодавча база сімейного права: Сімейний кодекс України, Постанова Кабінету Міністрів «Порядок передачі дітей, які є громадянами України, на усиновлення громадянам України та іноземним громадянам і здійснення контролю за умовами їх проживання у сім'ях усиновителів».

Законодавча база господарського права: Закони України «Про особливості приватизації майна в агропромисловому комплексі», «Про колективне сільськогосподарське підприємство», «Про сільськогосподарську кооперацію», «Про селянське господарство».

Законодавча база житлового права: Житловий кодекс України.

Законодавча база трудового права: Закони України «Про охорону праці», «Про зайнятість населення», «Про оплату праці», «Про колективні договори і угоди», «Про відпустки», «Про порядок вирішення колективних трудових спорів». Кодекс законів України про працю.

Законодавча база земельного права: Земельний кодекс України.

ТЕМА 8. Учбово – методична база курсу (4 години)

Загальний аналіз шкільних підручників з курсу: відповідність навчальній програмі, особливості структури (на які частини розподілений, чи є питання до учбового матеріалу, а також додатковий чи ілюстративний матеріал), рівень доступності викладання.

Зрівняльний аналіз шкільних підручників з курсу: переваги, недоліки, особливості.

Загальний аналіз методичних посібників для вчителів: відповідність навчальній програмі особливості методології використання різних уроків їх доцільність.

Зрівняльний аналіз методичних посібників з курсу: переваги, недоліки, особливості.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

ТЕМА 1.

Влада (8 годин).

Поняття. Джерела влади. Види. Ознаки, функції, тенденції розвитку політичної влади. Суб'єкт, об'єкт, засоби як основні компоненти політичної влади. Легативність політичної влади. Ресурси влади: утилітарні, примусові та нормативні. Економічні, соціальні, культурно – інформаційні, силові ресурси влади.

Еволюція політичних режимів. Тоталітарний та авторитарний політичні режими. Ліберальні та демократичні політичні режими.

Проблема кризису влади та політична опозиція. Політичний екстремізм.

ТЕМА 2.

Правовий статус особи (8 годин).

Громадянство як визначальний фактор характеристики правового становища особи. Право на громадянство згідно міжнародному законодавству (Загальна Декларація прав людини” ст. 15 міжнародний пакт про громадянські і політичні права ст. 24).

Громадянство як самостійний конституційно – правовий інститут конституційного права України. Джерельна база інституту громадянства України. Регулювання відносин громадянства . Зміст громадянства України. Відповідальність держави перед громадянами України.

Характеристики громадянства. Юридичне оформлення. Стійкий характер відносин громадянства України. Двосторонній зв'язок між людиною та державою. Поширення на громадянина України суверенної влади держави .

Принципи громадянства України. Принцип єдиного громадянства. Принцип запобігання виникненню випадків без громадянства. Принцип

неможливості позбавлення громадянства України. Принцип визнання права громадянина України на зміну громадянства. Принцип неможливості автоматичного набуття громадянства України іноземцем чи особою без громадянства. Принцип рівності громадян України перед законом. Принцип збереження громадянства України незалежно від місця проживання.

Підстави набуття громадянства України. Умови набуття громадянства України. Умови прийняття до громадянства України.

Підстави припинення громадянства України. Вихід з громадянства України. Втрата громадянства України.

ТЕМА 3.

Житлове право України (10 годин).

Житловий фонд. Державний житловий фонд. Виключення з житлового фонду житлових будинків та житлових приміщень. Переведення житлових будинків та житлових приміщень в нежитлові. Житлові права громадян України. Житлові обов'язки громадян України.

Управління житловим фондом. Державне управління в області використання та забезпечення збереження житлового фонду. Компетенція виконавчих комітетів обласних, міських Рад депутатів в області використання та забезпечення збереження житлового фонду. Участь громадських організацій, трудових колективів в управлінні державним та громадським житловим фондом та в забезпеченні його збереження. Житлово-експлуатаційні організації.

Забезпечення громадян житловими приміщеннями. Користування житловими приміщеннями. Право громадян України на одержання житлового приміщення. Порядок обліку громадян України, що потребують поліпшення житлових умов. Черговість отримання житлових приміщень. Норма житлової площі. Додаткова житлова площа.

Користування житловими приміщеннями в будинках державного та громадського житлового фонду. Договір оренди житлового приміщення. Права та обов'язки членів родини орендатора. Плата за користування

житловим приміщенням. Плата за комунальні послуги. Пільги по квартирній оплаті та оплаті за комунальні послуги. Збереження житлового приміщення за тимчасово відсутнім громадянином. Суборенда житлового приміщення. Переобладнання та перепланування житлового будинка та житлового приміщення. Тимчасові мешканці. Виселення.

ТЕМА 4.

Політико – правова думка ХУ – ХУІІІ ст (8 годин).

Політико – правові погляди Макіавеллі. Тиранія, олігархія, охлократія, монархія, аристократія, демократія.

Теорія природного права та суспільного договору. Робота засновника теорії природного права Гуго Гроція “Про право війни та миру”. Школи теорії природного права. Погляди Томаса Гоббса (“Левіафан”), Джона Локка (“Два трактати про правління”), Жан – Жака Руссо (“Про суспільний договір”), Шарля Луи Монтескьє (“Про дух законів”).

ТЕМА 5.

Міжнародні стандарти у сфері прав людини (6 годин).

Співвідношення міжнародного та внутрішнього регулювання. Принцип рівності людей. Основні права людини. Обмеження прав людини. Міжнародний механізм реалізації правових норм в області прав людини.

Міжнародні стандарти щодо прав та свобод громадян. Загальна Декларація прав людини 1948 року. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права 1966 року. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 року. Конвенція про права дитини 1989 року. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 року. Європейська Конвенція про захист прав людини та основних свобод 1950 року. Європейська соціальна хартія 1961 року.

ТЕМА 6.

Правове забезпечення управління бюджетною діяльністю (8 годин).

Організація управління фінансами. Фінансове забезпечення. Участь в управлінні фінансами Президента України, Кабінету Міністрів України, Міністерства фінансів, Державного казначейства, Національного банку України. Правові засади діяльності Міністерства фінансів та Національного банку України.

Фінансовий контроль.. Стадії процесу фінансового контролю. Виробництво по справах о фінансових правопорушеннях. Виробництво по скаргам на незаконні дії посадових осіб органів фінансового контролю.. Державна податкова служба: задачі, структура. Державна контрольно – ревізійна служба. Державна митна служба. Адміністративна відповідальність за проступки в сфері фінансів.

Управління в сфері бюджетної діяльності. Правова база регулювання бюджетних відносин в Україні. Бюджетна система України. Бюджетна класифікація. Бюджетна політика уряду. Процес прийняття закону про Державний бюджет. Процес організації виконання державного бюджету України України.

Закони України “Про державну податкову службу в Україні”, “Про державну контрольно – ревізійну службу в Україні”, “Про митну справу в Україні”.

ТЕМА 7.

Управління освітою (8 годин).

Зміст та основні напрямки державної політики в сфері освіти.

Система та повноваження центральних та міських органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування в сфері освіти. Міністерство освіти та науки України: повноваження, структура. Атестаційна колегія.

Державна політика в сфері вищої освіти. Структура вищої освіти. Система стандартів вищої освіти: державний стандарт вищої освіти, галузеві стандарти вищої освіти та стандарти вищої освіти вищих навчальних закладів.

Рівні акредитації вищих навчальних закладів. Типи вищих навчальних закладів: університет, академія, інститут, консерваторія, коледж, технікум.

Права вищих навчальних закладів в сфері автономії та самоврядування. Статус національного навчального закладу. Структурні підрозділи вищого навчального закладу: кафедра, факультет, відділення, філіал. Повноваження керівника вищого навчального закладу. Вчена Рада вищого навчального закладу. Вчена Рада факультету. Органи студентського самоврядування.

Закони України “Про освіту”, “Про дошкільну освіту” “Про вищу освіту”. Національна доктрина розвитку освіти.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ:

- а) наукові – діалектичний, історичний, аналітичний, порівняльний та проблемний;
- б) загальнопедагогічні – методи пояснювання, переконування, вправлення, а також методи роботи з документами як історико-правовими, так й сучасними.

МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ:

накопичування балів за певні види навчальної роботи;
Розподіл балів, що присвоюються студентам

Модуль 1	Сума
-----------------	------

Змістовий модуль I			Змістовий модуль II			Змістовий Модуль III		100
49			33			18		
T 1	T 2	T 3	T 4	T 5	T 6	T 7	T 8	
17	15	17	10	8	15	11	7	

Бали надаються за:

1. відповіді на тестові тематичні завдання
2. захист реферату, написаного за однією з тем, призначених для самостійного опрацювання – 8 балів;
3. захист план – конспекту уроку. – 8 балів.

Шкала оцінювання:

- 90–100 балів – *відмінно* (A);
 75–89 балів - *добре* (BC);
 60–74 балів - *задовільно* (DE);
 35–59 балів - *незадовільно* з можливістю повторного складання (FX);
 1–34 балів - *незадовільно* з обов'язковим повторним курсом (F).

Рівні	Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів
1-34 бали незадовільно	1-34	Студент не володіє навчальним матеріалом, не може навести жодного педагогічного прийому, що застосовується при викладанні права, жодного документу що є основою

		курсу
35 – 59 балів незадовільно	35-43	Студент може на рівні “так – ні” усно відтворити один - два педагогічних прийома
	44-51	Студент може на рівні “так – ні” усно відтворити кілька педагогічних прийомів, обрати правильний варіант відповіді з двох запропонованих (на рівні “так – ні”);
	52-59	Студент може двома-трьома простими реченнями передати зміст частини теми; має загальне уявлення про документальну основу теми
60-74 балів задовільно	60-64	Студент може репродуктивно відтворити (у межах чотирьох - шість простих речень) частину навчального матеріалу теми; може назвати одне – два поняття, з якими вчитель має працювати на уроках правознавства
	65-70	Студент може відтворити основний зміст навчальної теми, відповідаючи на запитання викладача; визначати окремі педагогічні прийоми та засоби навчання
	71-74	Студент у цілому самостійно відтворює частину фактичного матеріалу теми та правильно орієнтується в навчальних програмах з права
75-89 балів добре	75-78	Студент у цілому послідовно і логічно самостійно відтворює навчальний матеріал теми, виявляє розуміння основних прийомів викладання права, пояснення учням правової термінології, дає загальну характеристику навчальним програмам з права; в достатній мірі орієнтується у правовій базі курсу
	79-84	Студент володіє навчальним матеріалом і використовує знання за аналогією, правильно називає кілька прийомів роботи вчителя на уроці права над правовими поняттями, може підтвердити одним – двома аргументами висловлене ним оцінювальне судження, знайти необхідні правові норми в тексті законів, аналізувати зміст правових документів за детальним планом, самостійно складати таблиці, структурно – логічні схеми з правових питань
	85-89	Студент у достатній мірі оперує навчальним

		матеріалом, узагальнює окремі факти і формулює нескладні висновки, обґрунтовує свої висновки конкретними фактами, залученими з різних історико - правових джерел; вільно викладає правові питання, застосовуючи необхідну термінологію та правову базу; може дати загальну характеристику одній з навчальних програм з права; у цілому самостійно встановлює причинно – наслідкові зв'язки;
90-100 балів відмінно	90-94	Студент володіє набутими знаннями та використовує їх для розв'язання нової навчальної проблеми; добре орієнтується в правовій базі курсу; робить аргументовані висновки; може дати загальну характеристику кожній з навчальних програм з права; в достатній мірі володіє основними прийомами методики викладання права
	95-98	Студент володіє глибокими і міцними знаннями, може вільно висловлювати власні судження і переконливо їх аргументувати; може аналізувати правову інформацію, вміє узагальнити вивчений матеріал, може дати порівняльну характеристику двом навчальним програмам з права, добре орієнтується в навчально – методичній базі курсу
	99-100	Студент у повному обсязі опанував програмний матеріал; ґрунтовно викладає правові питання і володіє методикою їх викладання учням середніх шкіл, висловлює власну позицію і переконливо її аргументує, може самостійно вирішувати певні педагогічні ситуації

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ: конспект лекцій , методична література з курсу “Основи правознавства”;

ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Гражданский кодекс Украины. – Харьков: Одиссей, 2006. – 184 с.
2. Загальна Декларація прав людини // Права людини. Міжнародні договори України, декларації, документи. – Київ: Юрінформ, 1992. – 2-е вид. – С. 18-23.
3. Закон України “Про вибори депутатів місцевих Рад та сільських, селищних, міських голів”. – Одеса: Маяк, 1998. – 63 с.
4. Закон України “Про вибори народних депутатів України. – Харьков: Одиссей, 2004. – 150 с.
5. Закон України “Про вибори Президента України” // Вибори Президента України. Збірник нормативних актів. – Київ, 1999. – С. 8-49.
6. Закон України “Про власність” // Відомості Верховної Ради України. – 1995. - № 3. – Ст. 22.
7. Закон України “Про внесення змін до Конституції України”. – Харків: Одиссей, 2005. – 12 с.
8. Закон України “Про громадянство” // Голос України. – 1997. – 20 травня.
9. Закон України “Про Конституційний Суд України” // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 49. – Ст. 272.
10. Закон України “Про міліцію” // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 15. – Ст. 102.
11. . Закон України “Про національні меншини” // Відомості Верховної Ради України. – 1992. - № 36. – Ст. 529.
12. Закон України “Про освіту” // Відомості Верховної Ради України. – 1996. - № 21. – Ст. 84.
13. Закон України “Про підприємства в Україні” // Відомості Верховної Ради України. – 1997. - № 11. – Ст. 89.
14. Закон України “Про підприємництво” // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 9. – Ст. 71.
15. Закон України “Про прокуратуру” // Відомості Верховної Ради України. – 1995. - № 43. – Ст. 313.
16. Закон України “Про свободу совісті та релігійні організації” // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 3. – Ст. 11.
17. . Закон України “Про Службу безпеки України” // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 27. – Ст. 383.
18. Закон України “Про статус судів” // Відомості Верховної Ради України. – 1993. - № 8. – Ст. 56.
19. Законодавство України про адміністративну відповідальність // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. – 1997. – № 3. – 240 с.
20. Закони про працю. – Київ, 1997. – 254 с.
21. Кодекс Украины об административных правонарушениях. – Харьков: Одиссей, 1999. – 223 с.
22. Кодекс законов о труде Украины. – Харьков: Одиссей, 1999. – 160 с.

23. Конвенція про права дитини //Права людини. Міжнародні договори України декларації документи. – Київ : Юрінформ, 1992. – С.125-141.
24. Конституція України. – Одеса: Маяк, 1999. – 42с.
25. Коментар до Конституції України. – Київ ,1996. – 375с.
26. Котюк І. Навчальна програма «Основи правознавства» // Історія України. – 2007. – № 25-287.
27. Литовский Статут 1529 года //Хрестоматия по истории государства и права СССР. Дооктябрьский период / Ю. П.Титов, О. И.Чистяков. – М.: Юридическая литература, 1990. – С. 55-112.
28. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права // Права людини. Міжнародні договори України декларації документи. – Київ : Юрінформ 1992. – С. 36-47.
29. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права //Права людини. Міжнародні договори України декларації документи. – К.:Юрінформ ,1992. – С. 24-35.
30. Пометун О. І., Ремех Т. О. Навчальна програма «Правознавство (практичний курс)». – Київ : 2008, – 21с.
31. Про вивчення правознавства у 2007-2008 навчальному році // Історія України. – 2007. – № 25-28.
32. Русская Правда. Пространная редакция // Хрестоматия по истории государства и права СССР. Указ. соч. – С. 12-24.
33. Семейный кодекс Украины. – Харьков: Одиссей ,2002. – 111 с.
34. Сутковий В. Л., Філіпенко Т. М. Правознавство (практичний курс): підручник для 9-го класу загальноосвітніх навчальних закладів. – Київ : Генеза, 2009. – 216 с.
35. Уголовный кодекс Украины. – Харьков: Одиссей ,2001. – 255 с.
36. Усенко І., Наровлянський О. Навчальна програма «Основи правознавства» // Історія України. – 2007. – № 25-28.

Додаткова література

35. Балюк В. А. Правовое воспитание учащихся. – М., 1986. – 136 с.
36. Бармак М., Бармак О. Основи правознавства.Посібник для абітурієнтів, учнів, учителів. – Тернопіль ,1999. – С. 3-18.
37. Бойков А. Д. Некоторые вопросы теории правового воспитания // Правовая культура и вопросы правового воспитания. – М., 1974. – С. 11-38.
38. Булгакова А. В. Основы правовых знаний. Права человека. – Харьков: Ранок, 1998. – 95 с.
39. Васильев Л. С. Что такое государство //Преподавание истории в школе. – 1996. – № 2. – С. 23-25.
40. Дрожжина С. В. Изучение курса «Конституция Украины» в школе. – Донецк: ЦПА ,1996. – 62 с.
41. Коляда І. А., Булда А. А. Основи правознавства : методичний посібник для вчителів. – 2-е вид. – Київ.: А. С. К., 2001. – 235 с.
42. Каминская В. И., Ратинов А. Р. Правосознание как элемент правовой культуры // Правовая культура и вопросы правового воспитания. – М., 1974. – С. 39-67.

43. Михайленко О. Основи правознавства : посібник. – Київ : Академія, 1997. – 176 с.
44. Наровлянський О. Д. Дидактичні матеріали з основ правознавства. – Київ, 1999. – 157 с.
45. Наровлянський О. Методичні поради до вивчення в курсі “Основи правознавства” розділу “Державний устрій України” // Історія в школах України. – 1998. – № 3. – С.40-43; № 4. – С. 36-41.
46. Наровлянський О. Методичні поради до вивчення розділу “Основні права, свободи та обов’язки громадян України” в курсі “Основи правознавства” // Історія в школах України. – 1999. – № 1. – С.28-30.
47. Наровлянський О. Методическое пособие. – Харьков: Ранок, 2004. – 351 с.
48. Никитин А. Ф., Соколов Я. В. Об изучении прав человека в средней школе // Преподавание истории в школе. – 1990. – № 5. – С.73-91.
49. Основы государства и права : учеб. пособие. – Одесса, 1994. – С. 6-17.
50. Основи конституційного права України. – Навчальний посібник для вищих та середніх спеціальних навчальних закладів. – 2-е вид. – Київ, 2001. – 44 с.
51. Права людини. Методичні рекомендації для вчителів загальноосвітніх шкіл. – Київ : Освіта, 1997. – 147 с.
52. Трофимова З.В. Основы правоведения. Вопросы. Тесты. Задания. Кроссворды. – Київ,1998. – 190 с.
53. Трофимова З. В. Теорія держави і права. Навчальний посібник для учнів, студентів, викладачів. – Донецьк, 2004. – 173 с.
54. Формирование правосознания и поведение учащихся / Г. П. Давыдов. – М., 1981.– 80 с.
55. Швидько Г. К. Питання держави та права в курсі історії України. – Харків: Основа, 2006. – 127 с.

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ:

Змістовий модуль І.

Методика викладання матеріалу навчальної програми “Основи правознавства” І Усенка та О. Наровлянського.

1. Мета та завдання шкільного курсу «Основи правознавства».
2. Структура курсу «Основи правознавства».
3. Загальна характеристика навчальної програми.
4. Особливості викладання навчального матеріалу перших двох тем.
5. Особливості викладання навчального матеріалу з конституційного права України (теми 3 – 6).
6. Особливості викладання початкового матеріалу з цивільного права.
7. Особливості викладання початкового матеріалу із земельного права.
8. Особливості викладання початкового матеріалу із сімейного права.
9. Особливості викладання початкового матеріалу з трудового права.

10. Особливості викладання начального матеріалу теми «Правове регулювання підприємницької діяльності».
11. Особливості викладання начального матеріалу з адміністративного права.
12. Особливості викладання начального матеріалу з кримінального права.

Змістовий модуль II.

Методика викладання матеріалу навчальної програми “Основи правознавства” І. Котюка.

1. Загальна характеристика навчальної програми.
2. Особливості викладання тем першої частини програми.
3. Особливості викладання тем з конституційного права.
4. Особливості викладання навчального матеріалу з фінансового права.
5. Особливості викладання навчального матеріалу з адміністративного права України.
6. Особливості викладання навчального матеріалу з екологічного права.
7. Особливості викладання навчального матеріалу з кримінального права.
8. Особливості викладання тем третьої частини програми.
9. Особливості викладання навчального матеріалу з цивільного права.
10. Особливості викладання навчального матеріалу з господарського права.
11. Особливості викладання навчального матеріалу з сімейного права.
12. Особливості викладання навчального матеріалу з житлового права.
13. Особливості викладання навчального матеріалу з трудового права.
14. Особливості викладання навчального матеріалу з земельного права.
15. Методика роботи з текстом Конституції та законами України.

Змістовий модуль III.

Методика викладання матеріалу навчальної програми “Правознавство (практичний курс)” Пошетун О. І. і Ремех Т.

1. Загальна характеристика навчальної програми.
2. Особливості викладання тем першого розділу програми.
3. Особливості викладання тем другого розділу програми.
4. Особливості викладання тем третього розділу програми.
5. Особливості викладання тем четвертого розділу програми.
6. Особливості викладання тем п'ятого розділу програми.
7. Особливості викладання тем шостого та сьомого розділів програми.

8. Зрівняльний аналіз навчальних програм «Основи правознавства» за редакцією І. Усенка та «Правознавство (практичний курс)» за редакцією О. Пометун
9. Зрівняльний аналіз навчальних програм «Основи правознавства» за редакцією І. Котюка та «Правознавство (практичний курс)» за редакцією О. Пометун.
10. Загальна характеристика підручника “Основи правознавства” під редакцією І. Усенка.
11. Загальна характеристика підручника “Основи правознавства” під редакцією О. Наровлянського.
12. Загальна характеристика підручника “Основи правознавства” під редакцією В. Журавського.
13. Загальна характеристика підручника “Основи правознавства” під редакцією Ю. Лисенкова.
14. Загальна характеристика підручника “Основи правознавства” під редакцією І. Котюка.
15. Загальна характеристика підручника “Правознавство (практичний курс)” під редакцією О. Пометун.
16. Загальна характеристика підручника “Правознавство (практичний курс)” під редакцією В. Суткового та Т. Філіпенко.
17. Зрівняльний аналіз підручників з курсу «Основи правознавства».
18. Загальна характеристика методичного посібника для вчителів “Основи правознавства” І. Коляди та А. Булда.
19. Загальна характеристика методичних посібників для вчителів.
20. Загальна характеристика дидактичного матеріалу з правознавства.

РЕСУРСИ :- Освітньо-кваліфікаційна характеристика спеціаліста; освітньо-професійна програма спеціаліста; навчальний план підготовки спеціаліста, кваліфікація - історик, вчитель історії та права.

Автор програми к.і.н., доцент

Л. О. Сайгакова

Зав. кафедрою всесвітньої історії д.і.н., проф.

А. О. Добролюбський

